

Exotische galwespen in Nederland

Leen Moraal (Alterra), Raymond van der Ham (Naturalis Biodiversity Center) & Jinze Noordijk (EIS Kenniscentrum Insecten)

Galwespen zijn kleine insecten die, zoals de naam al aangeeft, gallen op planten veroorzaken. De vrouwtjes hebben een legboor, waarmee ze eieren afzetten in de plant. De plant wordt door de larve geïnduceerd om een gal te maken, hierin is de larve veilig en omringd door voedsel. Sommige larven van galwespen leven echter in de gallen die door andere soorten galwespen zijn gevormd. De meest bekende galwespen van ons land zijn waarschijnlijk degene die grote ronde gallen (galappels) veroorzaken op eikenbladeren, zoals de galappelwesp (*Cynips quercusfolii*). In deze bijdrage worden twee exotische galwespen besproken.

Tamme-kastanjejalwesp

In juni 2015 werden in Aalten vreemde woekeringen in tamme kastanje gevonden. Gezien de vele karakteristieke gallen op bladeren en twijgen kon het niet anders gaan dan om een aantasting door de tamme-kastanjejalwesp (*Dryocosmus kuriphilus*), een soort afkomstig uit China. Dit is een zeer schadelijke wesp omdat ze grote aantallen gallen op bladeren en twijgen kan veroorzaken. Daardoor nemen de groei en vruchtzetting sterk af waardoor er minder kastanjes kunnen worden geoogst. Met meer dan zes gallen per 50 cm twijg kan het verlies aan vruchten wel 80% bedragen. In sommige zuidelijke landen zoals Italië is de productie van de vruchten van tamme kastanjes een belangrijke economische activiteit. Een chemische

Volwassen tamme-kastanjejalwesp, slechts 3 mm groot. (Foto: G. Csoka)

bestrijding is erg moeilijk omdat de insecten beschermd in de gallen zitten.

Vanuit China heeft de tamme-kastanjejalwesp zich met de import van aangetaste planten al naar vele landen verspreid: Verenigde Staten, Japan, Korea, verschillende landen in Europa en sinds kort dus ook Nederland. In 2010 werden bij een kweker in Boskoop aantastingen bij vijf uit Italië geïmporteerde bomen ontdekt. De galwesp werd toen nog als een quarantaineorganisme bestempeld om verspreiding in de EU te voorkomen. Hierdoor moesten de boompjes in Boskoop worden vernietigd. Deze status is in 2014 opgeheven; ze bleken niet effectief te zijn want er vond toch een verdere verspreiding binnen de EU plaats. In Aalten, betreft het een volwassen tamme kastanje in een particuliere tuin. Alles wijst er nu op dat de galwesp niet ingevoerd is in Aalten maar deze plek zelf heeft bereikt vanuit Duitsland waar de soort ook al in het buitengebied wordt gevonden. Een verdere verspreiding in Nederland is dan ook zeker te verwachten.

Een oude bruine gal en enkele jonge gallen van de tamme-kastanjejalwesp. (Foto: J. Ormel)

Moseikelgalwesp

De moseikelgalwesp (*Callirhytis erythrocephala*) is gebonden aan het samen voorkomen van een 'zwarte eik' (bijv. moseik) en een 'witte eik' (bijv. zomereik). Gallen van deze wesp werden in Nederland voor het eerst aangetroffen in 2005, in eikels van een moseik in Arboretum Trompenburg in Rotterdam. Het gaat om een speciale exoot; 'zwarte eiken' komen van nature niet voor in ons land en de wesp dus ook niet, maar na het aanplanten van zwarte eiken, heeft ze zich waarschijnlijk wel op eigen kracht naar andere delen van Europa verspreid. Sinds 1963 is de van oorsprong Centraal-Europese soort bekend uit Engeland. Het is onbekend wanneer de moseikelgalwesp Nederland bereikt heeft. De gallen vallen namelijk niet erg op, waardoor de galwesp zich onopgemerkt kon vestigen en uitbreiden. Aangetaste eikels zijn veel kleiner dan normaal en geheel opgevuld met twee tot zeven met elkaar vergroeide galkamers. Afgevallen verweerde napjes met eikels die al enkele jaren in het strooisel onder de boom liggen, kunnen nog steeds levende larven bevatten.

Naar aanleiding van een tweede vondst in de eikels van een Libanoneik in de Botanische Tuin in Delft is in de randstad in 2012 gericht gezocht naar moseikelgallen. Bijna overal waar de moseik was aangeplant, bleek de moseikelgal voor te komen, bij elkaar op zo'n tien vindplaatsen. Buiten de Randstad kwam de moseikelgal maar op één plek voor (Leeuwarden).

Er zijn overigens nog enkele andere zuidelijke en oostelijke galwespsorten die sinds het aanplanten van de moseik hun areaal naar het noordwesten hebben uitgebreid: knikkeragalwesp (*Andricus kollari*; eerste vondst 1903), knoppergalwesp (*A. quercuscalicis*; 1903), colanootgalwesp (*A. lignicolus*; 1942), eikentopgalwesp (*A. corruptrix*; 1954), ramshoorngalwesp (*A. aries*; 2003), egelgalwesp (*A. grossulariae*; 2007) en stompe schorsknopgalwesp (*A. gemmeus*; 2008).

Exoten op exoten

Zowel de tamme kastanje als 'zwarte eiken' zijn in Nederland niet inheems. De tamme kastanje heeft zijn oorsprong in het Middellandse Zeegebied en is noordelijker in Europa aangeplant, maar verwildering vindt hier wel plaats. 'Zwarte eiken' komen van nature voor in Zuid- en Centraal-Europa en worden in Nederland spaarzaam aangeplant in tuinen en parken. De nieuwe galwespen zijn dus voorbeelden van gespecialiseerde herbivoren die door aanplant van hun voedselplant hun areaal kunnen uitbreiden.

Boven: Moseikelgallen (middenlinks 6,5 mm) uit 'libanoneikels', opengeknaagd door bosmuizen. Onder: Doorgeknijpte 'mosaik' (8 mm, in napje) met een moseikelgal. (Foto's: R. van der Ham)

Zijn er dan geen problemen te verwachten van deze nieuwe exoten in ons land? De tamme-kastanjegalwesp wordt mogelijk zelfs nuttig bij het in toom houden van de exotische boom in onze bossen. De moseikelgalwesp heeft een geslachtelijke generatie op 'witte eiken', waaronder de zomer- en wintereik. Deze wesp tast dus ook inheemse bomen aan, maar alleen degene die vlak bij een 'zwarte eik' staan, dus alleen in sommige steden. Aangezien stadseiken eigenlijk geen vruchtbare eikels nodig hebben (nieuwe eiken worden geplant) heeft de wesp ook geen effect op de eiken in de stad, zei het dat er wel iets minder voedsel is voor andere insecten die van eikels leven, muizen, gaaien, etc. Een significante invloed op onze wilde flora en fauna hoeven we van de twee wespsoorten niet te vrezen. Maar het bijhouden van het voorkomen is natuurlijk wel zinvol om over exoten te leren. Meldingen van exotische galwespen zijn zeer welkom op de online invoerportalen of bij de auteurs.